

РОЗДІЛ 13 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 355.233.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/145>

ІНТЕГРАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ КУРСАНТІВ ЮРИДИЧНИХ ВИШІВ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ, УПРАВЛІННЯ ТА ЛІДЕРСТВА

INTEGRATION OF PHYSICAL EDUCATION IN THE CADET'S PROFESSIONAL TRAINING OF UKRAINIAN LAW HIGH SCHOOLS: SURVIVAL, MANAGEMENT AND LEADERSHIP STRATEGIES

Артюшенко О.В., заступник начальника кафедри
загальновійськових дисциплін
Військово-юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пономаренко П.М., аспірант кафедри педагогіки
і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Івашенко С.М., доцент кафедри права національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мороховський М.Л., доцент кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сьогодні диктує зовсім інший підхід до фізичної підготовки курсантів юридичних вишів України. І це завдання може легко бути виконаним, але з урахуванням конкретних умов навчання та особливостей службово-бойової діяльності фахівців. Досвід, який успішно вдосконалюється показує, що поставлені завдання можуть бути вирішені, якщо підходи до фізичної підготовки правоохоронних спеціалістів розглядати як неперервний процес професійно-прикладної фізичної підготовки з огляду на необхідність формування лідерських якостей шляхом індивідуального підходу до навчання курсантів із залученням методів, які спроможні вирішити процес якісної інтеграції фізичного виховання, соціально-педагогічної системи, які сприятимуть розвитку лідерських навичок майбутніх офіцерів.

В дійсності, можна констатувати, що завдання фізичної підготовки можуть бути виконані, але з урахуванням конкретних умов та особливостей службово-бойової діяльності спеціалістів. Досвід, який успішно вдосконалюється рік за роком показує, що поставлені завдання можуть бути вирішені, якщо будуть сформовані на ґрунті вимог, які пред'являються правоохоронною спеціалізацією. Таке ставлення розкриває зовсім інші підходи до їхньої фізичної підготовки. Особливо, якщо розглядати процес професійно-прикладної фізичної підготовки та спеціальної фізичної підготовки, як тотожні поняття [21].

Питання оптимізації професійно-прикладної фізичної підготовки і спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців, де саме слід приділяти увагу спеціальній фізичній підготовці і лише за умови якісної професійної фізичної підготовки та високого рівня фізичного розвитку, то неодмінно отримаємо фізично-витривалість та функціонально дієвий стан організму правоохоронця.

Не будемо забувати, що формула готовності майбутніх правоохоронців та юристів до професійної самореалізації все ж таки існує, але завдяки втіленню ідей, які «мають змінити ставлення до особистості військовослужбовця як активного учасника співпраці та ініціатора колективного рішення» [7, с. 75–76].

Дійсно, сучасність потребує нових підходів до перспективних напрямів розроблення контекстної методики формування фізичної готовності курсантів у професійній підготовці у юридичному виші, що має на меті вирішити актуальне завдання сьогодні з урахування сучасних тенденцій розвитку науки та практики фізичної підготовки. Адже, «перевагу матиме та сторона, яка не лише в змозі забезпечити фізичну підготовку особового складу, але й зуміє сформувати психологічну готовність курсантів до діяльності в екстремальних бойових умовах» [3; 20, с. 323].

Ключові слова: фізична підготовка, фізичне виховання, феномен лідерства, юридичний виш, виживання, стратегія виживання, курсант-юрист, майбутній правоохоронець, військовий фахівець.

Today dictates a completely different approach to the physical training of cadets of law schools of Ukraine. And this task can easily be fulfilled, but taking into account the specific conditions of training and the specifics of the service and combat activity of specialists. The experience, which is being successfully improved, shows that the tasks set can be solved if approaches to the physical training of law enforcement specialists are considered as a continuous process of professional and applied physical training, taking into account the need for the formation of leadership qualities through an individual approach to the training of cadets with the involvement of methods that are able to solve the process of qualitative integration of physical education, socio-pedagogical system, which will contribute to the development of leadership skills of future officers.

In fact, it can be stated that the tasks of physical training can be performed, but taking into account the specific conditions and peculiarities of the service and combat activity of specialists. The experience, which is successfully improved year after year, shows that the tasks can be solved if they are formed on the basis of the requirements of law enforcement specialization. This attitude reveals completely different approaches to their physical training. Especially if we consider the process of vocational and applied physical training and special physical training as identical concepts [21].

The issue of optimization of professional and applied physical training and special physical training of future specialists, where exactly should attention be paid to special physical training and only under the condition of high-quality professional physical training and a high level of physical development, then we will definitely get a physically-endurance and functionally effective state of the body of a law enforcement officer.

Let's not forget that the formula for the readiness of future law enforcement officers and lawyers for professional self-realization still exists, but thanks to the implementation of ideas that "should change the attitude towards the personality of a serviceman as an active participant in cooperation and the initiator of a collective decision" [7, p. 75–76].

Indeed, modern times require new approaches to the development of a contextual methodology for the formation of physical readiness of cadets in professional training in a law school, which aims to solve today's urgent tasks taking into account modern trends in the development of science and practice of physical training. After all, "the party that is not only able to provide physical training of personnel, but also able to form the psychological readiness of cadets to work in extreme combat conditions will have an advantage" [3; 20, p. 323].

Key words: physical training, physical education, leadership phenomenon, law school, survival, survival strategy, cadet lawyer, future law enforcement officer, military specialist.

Виклад матеріалу. Так, склалося що значення фізичної підготовки задля високої бойової готовності йде поруч зі способом ведення бойових дій та визначається бойовими засобами, якими на цей час можна скористатися. Саме тому, оптимізація фізичної підготовки та її спеціальна військово-прикладна спрямованість стає головним пріоритетом з фізичного виховання та бойової підготовки курсантів юридичних вишів.

Професійно-прикладні педагогічної спрямованості навчання можна знайти в працях В. Афоніна, О. Ольховського, Я. Панькевича, Р. Раєвського, С. Романчука тощо.

Хочеться відмітити, що сучасний стан професійної підготовки курсантів юридичних вишів викриває деякі протиріччя:

- практична необхідність професійно-прикладної фізичної підготовки випускників і дещо сталим науково-методичним апаратом формування бойової готовності курсантів [12, с. 21; 22];

- потенційна можливість вирішення проблеми підготовки курсантів військово-юридичних вишів до активних дій в напружених умовах завдяки фізичній витривалості та фізичної підготовки [12];

- підвищення ефективності фізичної підготовки та опанування лідерських якостей військовими фахівцями;

- недостатність використання сучасних методик та запровадження технологій їх підготовки [17].

Не можна не погодитись, що в системі підготовки особового складу Збройних Сил України можна спостерігати відсутність технологій програмування фізичної підготовки як правоохоронців та й військовослужбовців. Програмування, завдяки нормативному прогнозуванню, в якому мета фізичної підготовки – це досягнення оптимальної фізичної підготовленості до відповідного рівня функціонування організму. Водночас, рівень психофізичного стану завжди має своє відображення у вигляді показників нервової, гормональної, рухової, зорової, слухової, дихальної систем, серцево-судинного апаратів або у стані спокою, або після виконання діяльності. Тобто все це у сукупності, включаючи й психофізичне навантаження зможуть допомогти конкретизувати педагогічні завдання та обрати правильні засоби, обсяг та інтенсивність навантажень з огляду на індивідуальні особливості кожного кадета.

Отже, задля того, щоб вирішити задачу [4, с. 26], можна погодитись та запропонувати таку формулу:

$$W_j^*(T) = \arg \underset{W_j(T) \in \Omega}{opt} \Pi_j(\psi_i(T), W_j(T)); \quad i = \overline{1, m},$$

«де W_j – ціль тренувальних занять; $\psi 1 \dots \psi m$ – характеристики рухового (тренувального) режиму, Ω – обмеження на вибір управляючих впливів $W_j(T)$.

Тренувальний цикл по кожній групі може відстежити на основі регресійного аналізу»:

$$I = a_1 B_1 + a_2 B_2 + \dots + a_n B_n = \sum_{i=1}^n a_i B_i; \quad i = \overline{1, n},$$

«де I – інтегральний показник фізичного стану військовослужбовця; a_i – числові коефіцієнти багатовимірної лінійної залежності інтегрального показника від професійно важливих фізичних якостей; B_i – фізичні якості (гнучкість, сила, витривалість тощо).

Таким чином, для кожної групи військових спеціальностей можна визначити загальні та спеціальні фізичні якості, провести кількісну оцінку, сформувати інтегровані моделі, які в подальшому нададуть можливість для співставлення та аналізу за допомогою машинного навчання та використанням штучного інтелекту. Для цього буде необхідно знання коефіцієнтів фізичних якостей майбутніх правоохоронців та юристів (багатовимірні лінійні залежності), які мають значення для професійної діяльності за тією чи іншою спеціальністю. Знання коефіцієнтів багатовимірної лінійної залежності можна визначити завдяки врахуванню фізичних навантажень, характеру професійної (навчально-бойової) діяльності, статі, віку тощо. Як бачимо, технологія програмування – має сенс інтеграції задля ефективної системи управління процесом підготовки та навчання майбутніх офіцерів-юристів.

Водночас слід зазначити, що вибір методики повинен ґрунтуватися на чіткій послідовності та реалізації певних навчально-виховних заходах з курсантами, що в майбутньому призведе до вирішення поставленого завдання. І мова йде не лише про сукупність методів та прийомів, а, насамперед, провідної активної дії, основного задуму, певної авторської «ізіюмінки» [20, с. 323]. Саме така ягідка зможе забезпечити реалізацію ідеї та отримати необхідний педагогічний результат. Відомо, що у практиці фізичного виховання курсантів юридичних вишів України є багато однотипних фізичних прав (безперечно, важливих для фізичних якостей), що потребують методично обґрунтованої діяльності викладача, але сенс запропонованої методики полягає в конкретних вказівках та методичних послідовностях для формування фізичної готовності та витривалості майбутніх офіцерів-правоохоронців. Тут необхідно відстежувати кожний елемент методики та бути в змозі їх адаптувати, вдосконалити, модернізувати залежно від завдань та індивідуальних особливостей підопічних.

Обґрунтування методики запропонованого дослідження цілком пояснювальне, тому як в це поняття включаться сукупність принципів, ідей, навіть контекстності, а також відстежувати етапи, організаційні форми, види навчальних занять, методичні прийоми, засоби цілеспрямованого формування фізичної готовності курсантів до процесу військово-професійної підготовки у юридичному виші як суб'єктів правоохоронної діяльності.

Так, серед однією складової фізичної підготовки можна виділити таку ефективність правоохоронної діяльності, завдяки якій готовність курсантів-правоохоронців буде зумовлена до готовності до управлінської діяльності. Мається на увазі, оволодіння лідерським феноменом, де основною складовою є не лише оволодіння навичками досконалої фізичної підготовки, але й опанування самоуправлінням або самокерівництвом; курсантський колектив потребує права на колективне самоврядування, але за умови коли йдеться про свідому й самостійну організацію колективної діяльності; самоуправління як особистісну рису правоохоронця, її готовності до професійної самореалізації [7, с. 79].

Задля розвитку фахової лідерської компетентності у майбутніх офіцерів можна запропонувати модель, яка містить у собі мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти [1]. Формуванню лідерської

компетентності завжди передують: «мотивованість, інтелектуальна готовність, сформовані вміння та навички виконання управлінських завдань, сукупність професійних навичок». Безперечно, головною компонентою тут виступає покращення комунікативної компетентності майбутніх фахівців-офіцерів, навички неконфліктного спілкування [14]. Дуже важливим аспектом виявляється в інтеграції фізичної підготовки та лідерських якостей – обов'язкова участь у змаганнях [19, с. 369].

Участь у змаганнях цілком оправдано, тому як швидкісна сила, швидкісна витривалість, силова витривалість, точність, а також зміцнення та розвиток опорно-рухового апарату, закріплюється якнайшвидше. Тому як в ході використання такого методу, як змагальність, під час процесу виховання можливо спеціально підібрати методи фізичної підготовки на основі відповідності спеціально-підготовчих вправ до професійної рухової діяльності.

Вплив навчальних та змагально-ігрових методів – очевидний, тому як можна одразу виділити курсантів із сильною нервовою системою: і у них будуть результати кращі, а у інших – дещо гірші. Водночас студенти, у яких гірші результати – їм важко засвоїти техніку рухів. Адже під час змагань у них можна відмічати перезбудження, що заважає виконувати необхідні рухи. Саме тому приходиться на допомогу метод змагання, який завдяки диференційованому підходу щодо програми фізичної підготовки дозволяє підтримати «слабких» кадетів, та покращити показники «сильних» студентів.

Крім того, слід приділити увагу вправам, спрямованим на вдосконалення рухового аналізатора, зокрема, ті, що розвивають точність просторового та тимчасового орієнтування, оцінки силових параметрів рухів, координацію. Люди із сильною нервовою системою мають високорозвинене почуття рівноваги, збереження заданого темпу і ритму рухів. Такий підхід лише підкреслює необхідність забезпечення формуванню спеціфічних координацій та розвитку руховий якостей необхідних для реалізації ідеї виконання професійної діяльності на високому рівні, який дозволяє розробити подальші практичні рекомендації за наступними напрямками:

- прогнозування досягнень у навчанні;
- розробка модельних описів;
- програмування подальших змагань та відповідних тренувань;
- проведення відновлювальних заходів;
- удосконалення критеріїв відбору;
- розробка рекомендацій щодо редагування навчальних програм на основі комплексного контролю тощо.

Завдяки змаганням, так би мовити за звання «сильнішого», запеклі бої суперників – це той досвід спортивної тактики, яка об'єктивно не виключає кількісні та якісні зміни в діяльності кадетів під час проведення конкурсної діяльності. Адже саме так можна відстежити динаміку фізичних можливостей студентів, зміни в стані їх функціональних систем організму, вдосконалити та впровадити нові методики покращення фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Підкреслимо, розвиток професійно значущих якостей курсантів-правоохоронців завжди слід пов'язувати з необхідністю формування в них активно-діяльнісного відношення до процесу фізичної підготовки. Повторимо, що змагання не лише сприяють розвитку навичок в умовах високого стресу та обмеженого часу, але й активізують критично необхідні резерви організму для ефективної діяльності при виконанні тих чи інших завдань. Завдяки елементу змагальності, можливо відтворити реальні ситуації, допомагаючи майбутнім офіцерам вдосконалити свою реакцію та прийняття рішень в критичних моментах. Конкурентна атмосфера стимулює прагнення до вищих результатів, а також сприяє обміну досвідом і співпраці між учасниками освітнього процесу. В резуль-

таті, змагання є не лише ефективним методом навчання, але й потужним інструментом формування професійної культури та підвищення якості роботи майбутніх правоохоронців [16, с. 16].

Слід зазначити, що немаловажну роль повинна приділятися психологічній спрямованості курсантів, її мотиваційному компоненту. Психологічна спрямованість, як система внутрішніх спонукань курсантів, їх життєвий досвід, цінності, мотиви та мотивації – все це той ідеал служіння батьківщині, який необхідний для кожної свідомої людини.

Безперечно, готовність курсантів юридичних вишів до професійної самореалізації є тим особистісно-професійним новоутворенням, що може проявитися лише в потребах самозбереження, відваги та професійного самовираження, впевненість у відповідності власному потенціалу та вимогам правоохоронної діяльності, вмінням розкрити професійні здібності, що в результаті допоможе правильно відреагувати в екстремних ситуаціях, адекватно оцінити причини й наслідки конфліктних ситуацій, виробити та прийняти колективну думку [7, с. 79; 8; 18].

Не випадково розкриття теми нашого дослідження співвідноситься з фізичною підготовкою та опануванням лідерських якостей майбутніми службовцями правоохоронних органів. З одного боку, ми можемо спостерігати аргументований процес фізичної підготовки курсантів, а з іншого – спостерігаємо наявність виокремлення у функціонуванні його складових частин, так би мовити відсутність індивідуалізації, невиконання вимог з організації занять з фізичної підготовки у ході навчальних занять та розвитку фізичних якостей. Все це лише тормозить процес виконання поточних нормативів на належному рівні.

Тому цілком логічно, якщо при розробці напрямів удосконалення фізичної підготовки буде використовуватися диференційований підхід у підготовці курсантів юридичних вишів України. Необхідність, трансформації системи фізичної підготовки особового складу у різних правоохоронних формуваннях, повинна передбачати прогресивні зміни на всіх рівнях управління та організації фізичної підготовки, супроводжуватись підвищеною відповідальністю курсантів-правоохоронців за стан своєї фізичної підготовки [5, с. 8]. Іншими словами, здійснюючи вплив на біологічні та психологічні компоненти якості життя, фізична підготовка здатна оптимізувати фізичне здоров'я, лідерські якості майбутнього фахівця-правоохоронця через вміння ставити та досягати поставлену перед ним мету.

Безперечно, бойова діяльність залежить від вміння протистояти надмірним фізичним та психічним навантаженнями, а також спрацьованості та злагодженості колективу. Практично доведено, що фізична підготовка – це той важливий компонент, який є засобом підвищення службово-бойової підготовленості. Від якості фізичної підготовленості можна оцінювати професійну мобільність воїнів, що дозволить швидко оцінити та прийняти правильні рішення [15].

Будемо відверті, сучасність активізує нові виклики для майбутніх службовців правоохоронних органів: екстремальні умови зовнішнього середовища за наявності несприятливих чинників бойової діяльності, серед яких: перебування у стані великого фізичного та нервового напруження, стресу і втоми; надлишкова малорухливість протягом тривалого перебування; перенесення значної ваги на собі (зброя, спорядження, боєприпаси тощо); можлива активна діяльність вночі за будь-якої погоди – все це, той досвід, що показує характер різнопланової професійно-бойової діяльності правоохоронця. Не будемо заперечувати, що деякі спеціалісти мають дещо вузький профіль, але це не дозволяє їм не виконувати найрізноманітніші бойові завдання в екстремальних умовах, виконання вручну великого обсягу робіт.

Як бачимо, сучасна бойова готовність характеризує підготовленість курсантів з покладенням на них специфічних та значних фізичних і психологічних навантажень. Готовність діяти в будь-яких умовах навколишнього середовища та часу доби – це ті показники, які можуть свідчити про достатню або недостатню фізичну підготовленість до викликів сучасності.

З огляду на викладене, можна пояснити необхідність запровадження та організації у юридичних вишах України системи впровадження інтерактивного цілеспрямованого навчання, при якому можливо застосовувати комплексні і розвивальні технології для магістрів-правоохоронців під час підготовки, де визначальну роль буде відігравати кейс-технологія. Безперечно, кейс-технології та їх методологічне підґрунтя зможуть правильно бути впроваджені лише завдяки креативності, інноватики, інтегральності в навчальному процесі [2, с. 43].

Перевагою кейс-технологій та їх інтегральний характер надалі надасть змогу поєднати різносторонні методи, засоби і форми навчання. Підкреслимо, що кейси представляють собою як складну систему, в яку об'єднані інші методи пізнання. Такі як: системний аналіз, моделювання, проблемний метод, мисленевий експеримент, ігрові методи тощо [2, с. 44].

Так, з огляду на авторитетні думки дослідників зарубіжжя (Р. Брунера, М. Кеннета, М. Шолла тощо), кейс-методи забезпечать розвиток не лише особистісних і професійних якостей, але й активізує особистісну ініціативу, зацікавленість, готовність до ризику, терпіння і наполегливості у досягненні поставлених завдань [10, с. 25–26].

Неодмінно виправданим та позитивним напрямком розвитку в підходах до спеціальної фізичної підготовки курсантів можна вважати й впровадження особистісно-орієнтованої системи фізичної підготовки, що ґрунтується на особистісних і професійних мотивах, визначенні складових фізичної підготовки, що надалі буде сприяти формуванню професійної надійності майбутніх

офіцерів. З одного боку, це є органічним поєднанням змістовної і особистісної сторони навчального процесу, а з іншого – виступає програмою з виявлення і розкриття фізичних можливостей окремих особистостей, і, врешті-решт – стане спрямованою реалізацією психологічності готовності до професійної діяльності. Все це у сукупності сприяє підвищенню мотивації до систематичних занять фізичними вправами, що загалом виступає позитивним ставленням до спеціально-організованих занять та складання нормативів [2, с. 24] задля розвитку потенціалу для підготовки фахівців з лідерською позицією, готових завжди діяти ефективно в будь-яких складних умовах.

Висновки. В результаті, можна говорити про те, що фізична підготовка – важливий засіб формування фізичної готовності курсантів-правоохоронців юридичних вишів України до їхньої професійної діяльності, де вагомим чинником виступає їх психофізична готовність діяти в будь-яких ситуаціях. Значення фізичної підготовки полягає в тому, що вона є неоціненним та ефективним засобом забезпечення готовності та витривалості правоохоронців до професійної діяльності, що в свою чергу призводить до сприяння морально-психологічної готовності, сприяння посиленню злагоженості в колективах правоохоронних підрозділів.

Таким чином, в планованості проведення процесу інтенсифікації [13] фізичного навчання та запровадження основних напрямків вдосконалення системи формування витривалості завдяки фізичній підготовці майбутніх правоохоронців у юридичних вишах України, на наш погляд, зможе стати: 1) розробка національної системи якості вищої військової освіти в Україні, яка повинна ґрунтуватися на єдиних критеріях врахування специфіки різних галузей підготовки курсантів; 2) науково-обґрунтована організація підготовки коучів з фізичної підготовки; 3) належна теоретико-методична підготовка до професійної діяльності спеціально для курсантів-правоохоронців юридичних вишів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисюк О. Модель розвитку управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції. *Вісник Національного університету оборони України*, 2020. 52(2), 16–26.
2. Вітченко А. О. Розвиток лідерських якостей майбутніх військових магістрів з використанням кейс-технології. *Наука і оборона*. 4. 2018. С. 43–48.
3. Волков М. С. Ефективність фізичних тренувань у підготовці військовослужбовців та формуванні їх психологічної готовності до дій в екстремальних умовах. *Академічні візії*. 2023. Вип. 22. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8251982>
4. Волошин В., Бондарович О., Кувшинов О. Удосконалення системи професійно-прикладної фізичної підготовки співробітників Служби Безпеки України щодо формування професійних якостей. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 листопада 2020 р.). Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. Київ: НУОУ, 2020. 348 с.
5. Глазунов С. І. Трансформація системи фізичної підготовки військовослужбовців в умовах реформування Збройних сил України. *Фізична культура і професійний спорт*. 2008. С. 4–10.
6. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Сил України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viys-kovooho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf
7. Загребельний О. Нові освітні орієнтири формування готовності майбутніх правоохоронців до професійної самореалізації в роботі з особовим складом. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. 45. С. 72–85.
8. Керницький О. М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя. Класичний приватний ун-т. 2015. Вип. 41 (94). С. 155–161.
9. Константинов В. Зміст фізичного виховання курсантів закладів вищої освіти системи МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2019. С. 246–249.
10. *Case studies in finance : managing for corporate value creation* / Robert F. Bruner, Kenneth M. Eades, Michael J. Scholl. 7th edition. New York : McGraw-Hill, 2014. 765 p.
11. Лебедик Л., Стрельніков В. Формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів Національної Гвардії України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 3. 2021. С. 40–49.
12. Панькевич Я. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців Інженерних військ Сухопутних військ Збройних Сил України. *Дис... д-ра філософії*. Львів, 2021. 221 с.
13. Петрачков ОВ. Перспективи підготовки фахівців фізичної підготовки і спорту для сектору безпеки й оборони України як сучасна освітньо-наукова та практична проблема. *Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, НУОУ; 2017. С. 26–27.
14. Пліско В., Радзівський Р. Навчання маубутніх правоохоронців в умінні упереджувати розвиток конфліктної ситуації за суб'єктивному ознакам. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені ТГ Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2015. 2(129). С. 232–237.

15. Романчук С.В. Фізична підготовка в сухопутних військах Збройних сил провідних держав НАТО. Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту / за заг. ред. Є.Пристапи., Львів. 2010., Вип. 14, т. 2. С. 205–209.
16. Стадник В. Диференційований підхід до використання поза академічних форм занять у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів технічного профілю [автореферат]. Львів. 2015. 20 с.
17. Ткачук ОА, Палевич СВ, Кирпенко ВМ, Піддубний ОГ. Теоретичні засади формування змісту спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців повітряних сил Збройних сил України. Scientific Journal «ScienceRise». 2017. 6(35). С. 51–57.
18. Троцький Р. Формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у фаховій підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук... К. 2018. 22 с.
19. Швець В. Павлова Ю., Боднар І. Фахова компетентність інструкторів фізичної підготовки і спорту Органів внутрішніх справ. Український журнал медицини, біології та спорту. 2021. 6, № 3 (31). С. 366–373.
20. Ягупов В., Коновалов Д. Методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ до професійної діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 71, том 3, 2024. С. 320–330.
21. Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 05.08.2021 № 225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#Text>
22. Організація і проведення занять з фізичної підготовки: навч.-метод. посіб. Львів: Військовий інститут; 2006. 201 с.